

Sfaturi pentru epigramiști (I)

Voi încerca să spun câteva cuvinte despre epigramă, în constatările mele și mă voi referi la epigrama modernă, adică cea de la Cincinat încoace, fără să am pretenția că sunt specialist în domeniu. Epigrama modernă este un catren în care se respectă în totalitate prozodia și poanta. Iată vectorii după care mă voi ghida în cele ce urmează:

1. Poanta;

2. Pregătirea-construcția;

3. Rima;

4. Ritmul;

5. Eufonia;

6. Originalitatea.

1. Poanta. Este condiția “sine qua non” în epigramă. Voi exemplifica la final.

2. Pregătirea-construcția. Este partea cea mai elaborată și se axează pe o poantă care trebuie să fi fost cristalizată deja. Poanta ți-o dă Dumnezeu, prozodia trebuie să ți-o faci singur. Această operație constă în închegarea primelor trei versuri cât se poate de logic și fără cuvinte sau expresii superflue cum ar fi: “să vezi măi frate”, “cum să vă spun”, “cum se știe” etc. Pregătirea poantei nu înseamnă totuși o trimitere directă ci crearea unei piste false care să- l determine pe cititor să se gândească la una și tu să-i servești alta, surpriza, care să facă deliciul acestei specii, atât de marginalizată. Ca și la rebus, ambele piste ar putea fi valabile dar cu cât îl determini pe cititor să se gândească la “cealaltă”, cu atât epigrama este mai gustată. În construcția epigramei se poate folosi și dialogul dar cu precauție.

Iată o epigramă dialog:

La divorț (de Ghe. Chirilă)

Se plânge dumneaei, anume:

- Se-mbată, nu mă scoate-n lume!

El: - Minte, uneori o scot,

Cu țoale, cu copii, cu tot...

Cursivitate, logică, prozodie, poantă... tot ce vrei. Iată în schimb alta, în care lucrurile nu

stau bine:

Bahică

-S-a umplut paharul, nu te mai suport!

- Vrei să-nebunesc?

-Dai de băut, fac un efort

Și-l golesc...

Un dialog dezlânat, greoi, poanta slabă, finalizare cu un vers șchiop, nefericit. La exemplele negative nu voi da numele autorilor. Apropo de versul șchiop. Se poate folosi atunci când nu afectează prozodia. Iată un exemplu de Mircea Trifu:

La cușca maimuței

Stau copiii și se joacă

Toți se strâmbă și-o irită

Iar maimuța, ce să facă

...îi imită.

În epigramă este de evitat, pe cât posibil, utilizarea numelor proprii (cu excepția duelului). Sunt mulți epigramiști care folosesc nume proprii pentru a satisface rima. În cazul unor rime foarte rare (Europa - Penelopa) mai merge, dar nu și în cazul de mai jos:

Epitaful unui demnitar

Aici zace-un deputat,

Vasilescu Calistrat,

Într-o ședință a ațipit

Și nu s-a mai trezit.

Dacă Vasilescu Calistrat ar exista și ar fi deputat, ar merge într-un duel dar câtă vreme este vorba de un personaj fictiv, devine ridicol. Și dacă ar fi numai asta. Un alt aspect negativ în epigramă este repetiția atunci când devine supărătoare. Iată un caz jenant:

Fidelitate

A făcut și pușcărie,

La ieșire-a căutat-o,

Și cu mare bucurie,
Tot pe ea a violat-o.

Trei verbe la perfect compus “a făcut”, “a căutat” și “a violat” în patru versuri. Sau:

Replică

Nu voi vrea în frunte stea
Cât fruntea îmi va fi frunte
Doar muza tare aş vrea
Docilă să mă asculte.

De prozodie nici nu mai vorbesc. Substantivul “frunte” apare de trei ori în patru versuri iar verbul “a vrea”, de două ori. O altă categorie de epigrame este aceea în care se versifică bancuri. Iată o glumă arhicunoscută, utilizată de un “autor” în catren, transformând-o în epigramă:

Vinul roșu, vrei nu vrei,
Este fără contestații
Bun mai mult pentru femei...
Atunci când îl beau bărbații.

Știați poanta, nu-i așa? Mai există categoria de construcții greoaie, încâlcite, care nu fac altceva decât să-i obosească pe cititori:

Eterna Eva

Geloase-s toate fetele, chiar castele,
Deci, Eva, spre a afla de nu o înșeală
Adam, cu-o ipotetică rivală,
Îi numără în orice seară, coastele.

Vă invit s-o citiți de zece ori. Garantez că am copiat-o fidel din volumul autorului. Spre comparație, iată o epigramă marca Trifu:

În speranța că-ți convine,
Îți ofer avizul meu:

Șanse ai să scrii mai bine...

Că mai prost e foarte greu!

Epigramă adevărată care poate fi chiar un răspuns la cea de mai sus, cu Adam și Eva.

Pe lângă forma de catren, în epigramă se acceptă distihul care se practică mai rar, nefiind spațiu suficient pentru pregătire. Dar și când este reușit te unge la suflet.

Iată o mostră (epitaf) semnată de Smarand Popescu:

Nomina odiosa

Aici zace ...

Bine face !

În patru cuvinte autorul spune cât alții nu pot spune nici într-o sută.

Madrigalul este tratat de puțini epigramaști, dat fiind faptul că, de regulă, nu presupune poanta în mod deosebit.

3. Rima. Ca și celelalte componente ale prozodiei, rima contribuie la eufonie, la acea parte care te gădilă plăcut la ureche. Vă voi da câteva exemple dar nu înainte de a face o categorisire a rimelor. Există rimă împerecheată (aabb), rimă încrucișată (abab), rima îmbrățișată (abba) și monorima (aaaa). În epigramă sunt de preferat primele două. Rimele pot fi masculine (inculpat-arestat), feminine (măritată-fardată), sărace, în care rima se realizează doar cu o vocală (sta-contempla) sau rime excesiv de bogate, în general gerunziile (mergând - plângând) De preferat e să se evite extremele adică ori prea sărace, ori prea bogate. Versurile care rimează între ele trebuie să aibă același număr de silabe exceptând cazul versului schiop și este de preferat să nu depășim endecasilabul. Iată ce ne spune Ștefan Tropcea:

Unui șef

Subalternii dumnitale,

Astăzi, după cum se-aude,

Unii sunt aduși de șale,

Alții sunt aduși de rude!

Rimă perfectă spre deosebire de următoarea:

Cuplu

După tatonări mai multe

În sfârșit sunt amândoi:

El ar vrea să o sărute,

Ea... vrea episodul doi.

Cât de bine rimează “multe” cu “sărute” va rog să apreciați! Iar “amândoi” și “doi” fac parte din aceeași familie de cuvinte. Când rima este vocalică trebuie să fie identice atât ultima cât și penultima vocală. Ca în ex. următor (de Sorin Pavel):

Unei cochete

Unghii de-un albastru-nchis

Etalează azi păpușa,

Asta-i moda la Paris,

Sau și le-o fi strâns cu ușa?!

Observați penultima vocala “u” și ultima “a” se regăsesc la ambele substantive (păpușa-ușa).

4. Ritmul este unul din factorii hotărâtori în realizarea epigramei și nu numai. Dacă rima asigură muzicalitate la sfârșitul fiecărui vers, ritmul o face în totalitate. Ritmul poate să strice o poantă și în aceeași măsură să-i dea valoare. Mulți epigramiști primesc de la Dumnezeu poante deosebite pe care le omoară cu schimbările de ritm. Există mai multe feluri de ritm: Trohaic (silabele 1,3,5,7,9,11 accentuate și 2,4,6,8,10 neaccentuate); Iambic(1,3,5,7,9,11 neaccentuate celelalte accentuate); Amfibrah(2,5,8 accentuate, celelalte neaccentuate); Dactilic(1,4,7 accentuate, celelalte nu); Anapest (1,2 neaccentuate, 3 accentuat, 4,5 neaccentuate, 6 accentuat). În epigrama modernă se folosec cu precădere troheul, iambul și amfibrahul. Dar cel mai important lucru este că indiferent pe care ritm îl abordăm, să rămânem la el, cap-coadă, în cadrul unei epigrame. Este o sinucidere să faci schimbare de la troheu la iamb sau invers, din mers, în același catren. Pentru început vă voi da exemple din fiecare, cu lucrări bine realizate apoi unele cu greșeli de ritm spre a ne da seama cât de mult contează omogenitatea ritmului.

Troheu:

La muzeul Luvru (de M. Trifu)

Venus-toată numai grații -
N-are mâini și e păcat:
Ascultând ce spun bărbații...
Ce mai palme le-ar fi dat!

Prezintă o lecturare ușoară, plăcută auzului, odihnitoare și chiar ușor de memorat.

Iamb:

Concurentul (de Ghe. Constantinescu)

Concursul nu a fost ușor,
Intransigent și fără milă
Dar a ieșit învingător
La diferență de o... pilă.

Aceeași muzicalitate, aceeași ușurință în lecturare ca și troheul.

Amfibrah:

Statistică (de Sorin Pavel)

Din câți în al vieții bazar
Fac umbră acestui pământ,
Puțini sunt mai mult decât par,
Destui par mai mult decât sunt!

Un ritm ceva mai pretențios, de aceea e și mai rar, dar se pretează bine la epigrama-metaforă. Din păcate sunt și multe catrene care suferă la capitolul ritm:

Amestec troheu-iamb:

Soacra mea

Soacra mea vorbește tare,
Deranjul e foarte mare
Și nu pot nici ca să dorm
Că vorbește și în somn.

Nu comentez rima (dorm-somn), foarte proastă, ci ritmul. Autorul începe cu troheu

primul vers și cu iamb al doilea. Citiți-o vă rog, de două, trei ori și veți vedea că ritmul impus în primul vers te determină ca în al doilea să pui accentul pe silaba jul din cuvântul deranjul ceea ce rupe cursivitatea, muzicalitatea ba chiar deranjează lecturarea!

Sau:

Unui primar

Zici că ești un bun primar
Cu studii superioare
Dar cum ne conduci, e clar,
Că ai doar cursuri primare!

Tot așa, începe cu troheu primul vers, altfel bine realizat, dar schimbă ritmul în versul doi astfel încât ai tendința să pui accentul pe silaba “dii” de la cuvântul “studii”. La fel în versul patru în care ești tentat să accentuezi silaba suri de la cuvântul “cursuri”. În zilele trecute, Atropa Beladona a noastră, de pe Agonia, îmi trimite o șarjă pentru care poate să o invidieze orice epigramist. Scrisesem eu o epigramă la adresa lui Nicolae Nicolae, un mare epigramist din Caransebeș:

Lui Nicolae, Nicolae

Întreb doar, nu iau la bătaie:
Pe când va scrie-n fum de cramă
Și Nicolae, Nicolae,
O epigramă, epigramă?!

Iată răspunsul Atropei:

La Bunduri, luați seamă
Și-nțelegeți ce vă spun:
Epigrama-i epigramă
Că-i de două ori N. Bun.

Mi-a plăcut foarte mult dar mai citiți-o o dată și observați ceva! Apoi citiți varianta de mai jos:

La Bunduri, țineți seamă
Și-nțelegeți ce vă spun:

Epigrama-i epigramă

Că-i de două ori N. Bun.

Aparent nu-i mare deosebire dar în prima variantă oare nu deranjează accentul pus forțat pe “lu” din cuvântul “luați”? Parcă e mai firesc “țineți” cu accentul pe “ți” deoarece prin structura lui are accentul pe prima silabă și se încadrează mai bine în ritmul trohaic predominant în catren. Să mă scuze Atropa dar am recunoscut că e o șarjă pe cinste. Sunt multe cazuri în care dacă poanta e bună, se poate repara prozodia.

5. Eufonia (muzicalitatea). Se realizează dacă le respectăm pe toate cele de mai sus.

6. Originalitatea. Aici problema este cu dichis. Se întâmplă și la case mari, plagiatul. Cu voie sau fără de voie. Cel cu voie e foarte condamnat, cel fără de voie, discutabil. Se întâmplă mai ales la vârste înaintate să uiți. Apoi din memoria sedimentată necontrolat, poate să-ți vină o idee de poantă pe care ai citit-o cândva. Ai uitat și ești tentat să crezi că-ți aparține. Revenim la poantă și ca să închei în ton optimist prezint câteva epigrame care mi-au plăcut.

Poanta metaforică

Meditație (de Șt. Tropcea)

Stejarilor cu fruntea-n soare,
Li-i dat să moară în picioare,
De nu cumva un ram de-al lor,
Ajunge coadă de topor.

Plâns de toamnă (de Stelian Ionescu)

Când norii plâng și când copacii
Își plâng pierduta boltă verde,
Iar câmpul gol își pierde macii
Eu râd... că nu mai am ce pierde!

De data asta repetiția este benefică, transmițând emoție și o imagine excepțională, culminând cu o poantă dureros de adevărată.

Constatative:

Axiomă (de Sorin Pavel)

Nu intră nici la blând îndemn,
Nici la poruncă de satrap,
Chiar orice cui în orice lemn,
Chiar orice gând în orice cap.

Autoironice:

Poetul (de Ionică Pop)

M-am studiat în mod definitiv
Și am ajuns la rezultat concret:
Nu sunt poet întâmplător bețiv,
Ci sunt bețiv întâmplător poet.

Poanta surprinzătoare:

Întoarcerea eschimoșului (de Al. Clenciu)

În caiac vâslind se-ndreaptă
Către țarm unde-l așteaptă,
Rumenă de ger la față,
Eschimoasă-sa pe gheață.

Joc de cuvinte:

Cântăreața, în concurs (de Giuseppe Navarra)

Concurenta-i bunicică

Pricepută la cântări

Însă e la mijloc, cică,

Un concurs de-mprejurări.

Pistă falsă:

Unui secretar P.C.R. (de Gavril Glodeanu)

Vila lui domină zarea,

Perlă strălucind în soare,

Din balcon se vede marea...

Marea Clasă Muncitoare.

Se pare că de la această epigramă i s-a tras moartea lui Glodeanu, fiind citită în public prin anul 1987. De fapt nu a fost singura epigramă dizidentă, tot Glodeanu a scris renumitul distih:

Cuget deci exist...

Dar nu mai rezist!

Cam tot în perioada aia.

Deocamdată atât. Aștept critici.

Al Dumneavoastră, Nae Bunduri, N.Bun.